

Mateo Cipriani

Exported from Wikisource on 13 dicembre 2021

Mateo Cipriani
de [Nicolae Filimon](#)

Nuvelă florentină

Ieșind din Florența pe bariera San-Gallo, primul obiect ce se prezintă vederii este arcul de triumf construit la 1738 de arhitectul francez, Jadot cu ocazia rădicării lui Francesco II de Lorena la demnitatea de mare duce al Toscanei. Acest arc de triumf fu judecat de artiștii moderni ca operă plină de merite și defecte. Pe înălțimea lui se vede sculptat în marmură de Carrara bustul suveranului pentru care fu construit; iar mai jos sunt mai multe bas-reliefe ce reprezintă embleme administrative și militare.

La o mică distanță se vede un parc format din mai multe alee de arbori neroditori, unde florentinii își fac preumblările pe timpul frumos de vară. Tocmai pe lângă această grădină se află drumul sau șoseaua ce duce pe eminențele colinei Fiesole.

Călătorul, dar, ce voiește a vizita această localitate are a face o călătorie aproape de două ore printre cele mai frumoase grădini și vile și a privi o mulțime de vedute încântătoare.

Ajungând pe creștetul colinei, primul obiect care îi lovește privirea este monasterul călugărilor dominicani, clădit

tocmai pe acel loc unde odată era monasterul antic în care își fini cariera vieții celebrul pictor Fra Giovanni Angelico.

Esteriorul acestei biserici nu are nimic de admirat pentru călătorul arheolog, dar când cineva vizitează interiorul ei, este peste putință a nu se simți transportat în timpii cei mai glorioși ai Italiei artistice. Ici vezi un tablou de Tizian, coloratul de Salvator Rosa, apoi vin cele de pensulă toscană, fără a mai numi magnificele statue de cele mai celebre dalte ale Italiei, picturile în afresco și basoreliefele împănate cu aur, ce uimesc pe vizitator.

Curtea monasterului este înconjurată cu zid de piatră, iar locuințele monahilor sunt clădite în formă de cruce, avînd în centru o sală mare, rotundă, ce servă de refectoriu^[1], cu care apoi se leagă patru linii îndoite de locuințe numai cu un rînd și foarte întunecoase, din cauză ca salele sunt prea lungi și n-au nici o fereastră în plafond ca să aducă lumină, ceea ce le face a semăna foarte mult cu închisorile penitențiare din Elveția. Cămărilor monahilor sunt foarte mici și ornate numai cu mobilele cele mai necesarii: un pat de scînduri, fără alt așternut decît un lințoliu de lînă, un urcior cu apă, o masă mică de brad, pe care se vede mai totdeauna depuse ori constituția ordinului sfîntului Domenic, sau breviarul monahic; iar ornamentul păreților se compune din portretele celor mai remarcabili anacoreți catolici.

Privirea acestor locuințe deșteptă în mine ideile cele mai melancolice; simții operîndu-se în inima mea o mare

schimbare: pentru prima oară de când îmi am existența, reflectai asupra nenorocirilor ce ne înconjoară chiar din leagăn și a falselor promisiuni prin care speranța ne amăgește pînă la mormînt. Priveam cu o mare venerațiune pe bunii părinți, pe carii, dupe sanctitatea ce-mi inspira internul monasterului și austeră disciplină a vieții lor, îi crezui de cei mai sfinți călugări din toată lumea. Părea că văd sînul lui Avraam stînd deschis ca să-i primească și doream din inimă să fiu și eu unul dintr-acei aleși ai Domnului.

Dar pe cînd mă ocupam de redempțiunea sufletului, pe cînd spiritul își întinsese aripele către empireul beatitudinii, în momentul chiar cînd credeam că monahii de care eram înconjurat nu se gîndesc decît la mîntuirea sufletului, simții o mîină că mă atinge încetinel pe spinare; era amicul meu Geraldini^[2], care îmi arătă un portret ce trăsese foarte mult atențiunea sa; privii și eu acel portret și văzui că era al ponteficelui Sixt V și prezenta pe marele bărbat în anii copilării sale, păzind porcii pe văile de la Tivoli^[3], dupe cum zice tradițiunea; iar pe marginea de jos era scris cu mîna sentința următoare: „*chi dura, vince*“, adică „cine vrea poate“ sau prin persistență ambițiosul ajunge la scopul propus. Aceasta fu de ajuns ca să gonească din inima mea religioasele impresiuni de mai nainte. Privii mai cu luare-aminte pe călugări și văzui că acești oameni nu erau deloc aceia ce cu o oră mai nainte păreau că sunt; ei semănau a fi o adunătură de galerieni.

Vizitarăm refectoriul tocmai pe timpul cînd se puneau la masă cuvioșii anacoreți și aceasta ne procură plăcerea de a vedea pe lucrătorii viei Domnului mîncînd. Bucatele, în adevăr, erau prea puțin hrănitoare; ele se compuneau din o supă de boabe de mazăre cu brînză de Parma, salată de fasole verde cu oțet și untdelemn de Luca, ouă fierte și poame; vinul însă nu lipsea după masa robilor lui Dumnezeu.

Ceea ce mi se păru foarte bizar era disciplina cu care cuvioșii părinți sugeau sîngele Domnului. Deodată vedeai o sută de drepte puind mîna pe ulcioare și turnînd vin în pahare; apoi iarăși o sută de sînge ridicînd o sută de pahare pline cu vin la o sută de guri uscate de sete, iar dupe aceea, ca printr-un semn de înțelegere, vedeai o sută de capete plecîndu-se îndărăt, ca să poată suga mai cu comoditate acel nectar ce se scoate din viile sădite pe colinele Apeninului.

— *Via da bravi!*^[4]... zise amicul meu, entuziast de acele manipulări militare ale călugărilor.

— *Siete ben venuti, signori!*^[5] răspunseră călugării deodată, dar rămîind unii cam îndărăt, precum fac coriștii de la teatrele de proză.

— Ne priimiți și pe noi la masa cuvioșiiilor voastre?

— Bucuros; nu știm însă dacă bucatele noastre vă vor plăcea.

—Vinul să fie bun, onorabili părinți, fiindcă avem mare dorință a învăța și noi să mînuim urcioarele, precum o faceți cuvioșia voastră cu mare dibăcie.

La acești din urmă termeni, călugării noștri, ce aveau prea multă inteligență, se simțiră foarte mult atinși la amoarea proprie, dar vestmîntul ce purtau oprindu-i de a da curs mîniei, se mărginiră numai a se scuza cu niște cuvinte umilitoare, dar foarte contradictorii cu agitarea ce se vedea imprimată pe fizionomiile lor.

După ce mîncarăm puțin din acele bucate simple, dar pline de gust și repezirăm pe gît cîteva pahare din celebrul „moscato“ al cuvioșilor domenicieni, ne scularăm de la masă. Pînă a nu părăsi refectoriul observarăm mobilierul său, care se compunea din masa cea mare de mîncare și cîteva lavițe și scaune; pe părăși nu văzurăm decît efigiul Madonei adolorate, portretul pontifului actual și acela al lui Sixt al V-lea.

Acest portret, care mă deșteptase atît de repede din frumoasele mele gîndiri, văzîndu-l și prin alte chilii, îmi ațîță curiozitatea de a ști care era cauza ce făcea pe bunii părinți a-i da preferința pe lîngă ale altor pontefici ce au lucrat mai mult decît acela pentru prosperitatea ordinilor monahicești.

Sub pretext dar că voiesc a vedea grădina, luai pe unul dintre călugări cu mine ca sa-mi serve de ghidă; intrai cu

dînsul în grădina monasterului, o privii cu băgare de seamă și mi se păru foarte frumoasă.

Din espicările ce-mi dăde asupra unor plante și altor particularități ale grădinii, mă încredințai că avea inimă acel călugăr; mă pusei, dar, a specula asupra nevinovății lui și începui astfel:

— Sunt prea încântat, omule al lui Dumnezeu, de felul vieții monahicești; departe de valurile lumii, adăpostiți sub scutul cel neînvins al religiei, voi petreceți cea mai frumoasă viață dată muritorilor. Cât aș dori să fiu și eu prenumărat între oile cele cuvântătoare ale acestui staul! Cît de lin aș trece orele zilei contemplînd în singurătate aceste bele coline încoronate de arbori! De cîtă poezie religioasă nu s-ar umplea sufletul meu la privirea cerului Toscaniei, senin și semănat cu stele! M-aș dedica cu totul la acea viață contemplativă și aș gusta fericirea aceea pe care o inspiră lipsa muștrării de conștiință! Dimineața m-aș duce în casa Domnului și, unind debila mea voce cu a aleșilor săi, aș intona imne de mulțumire pentru toate bunurile ce ne-au dat; celelalte ore ale zilei le-aș petrece cultivînd frumoasele flori ale acestei grădini sau făcînd lectura cărților religioase; iar noaptea, ah! noaptea m-aș pune pe această piatră și aș contempla miraculele creațiunii pe acest cer frumos.

— Nu știi ce ceri, îmi răspunse călugărul, oftînd din profunditatea inimei. Viața monahală, zise el, își are și ea amărăciunile ei, și încă foarte mari. Crede, amice, că eu, de

aș fi liber ca tine, în loc să doresc a mă face călugăr și a lua cu aceasta asupra-mi o sarcină foarte anevoie de purtat, aș rămînea mai bine în lumea aceea plină de valuri, de care umbli să fugi!...

Sfînta natură, adăogă călugărul, au creat pe om și l-a dotat cu inteligență și facultăți, ca să împlinească o altă misiune, iar nu să se închiză într-un clostru, jurînd că va păzi în toată viața o aspră abținere despre niște plăceri pentru care fu creat și abuzînd totdeauna, fiindcă omul nu poate să păzească niciodată aceste legături contrarii naturii sale.

Voiești viața călugărească? Dar gînditu-te-ai oare că ai o inimă care bate încă pentru patria ta, pentru amanta ta? Ei bine, amice, află de la mine că haina aceasta neagră nu va putea să aline palpațiunile ei, nici a șterge din sufletul tău acel amor, pe care sfînta natură l-au pus într-însul. Îți place grădina noastră? Dar știi tu că, plimbîndu-te printr-însa, nu vei simți ideile religioase de care vorbeai? Cînd vei veni cîteodată să te repauzezi pe această piatră și să privești cerul senin și semănat cu stele, această boltă presărată de diamante ți se va părea un ocean de flăcări și din vîful acestor copaci ce ne înconjoară vor zbură stoluri de demoni; vei vedea împrejurul tău furiile infernului care te vor îndemna să calci în picioare legămintele făcute cu cerul; te vor îndemna să aduni tezaure din sudoarea fraților tăi; te va face atît de ambițios, că îți vei vinde conștiința și chiar patria; vei prostitui femeia aceluia ce-ți va deschide casa și te va priimi în brațele sale; vei avea copii bastarzi, dar spre

mai mare tortură a conștiinței tale, nu vei avea dreptul a plînge în public moartea lor sau a te bucura de succesele lor. Vei deveni ipocrit și, în furia acestui morb satanic, te vei munci să amăgești pe fratele tău și chiar pe creatorul tău. Iată ce este călugăria! Spune-mi, te rog, mai voiești acum să te faci călugăr?

— Nu, în adevăr, frate Gerolamo — astfel era numele lui — dar ia spune-mi, amice, tu de ce te-ai călugărit dacă cunoști atît de bine această meserie?^[6]

— Dacă aș fi fost consultat, desigur că nu era să îmbrac această haină a ipocrizei; dar rămăsesem orfan de părinți și alt sosteniment nu aveam decît pe un unchi, ce se afla monah la această monastire; la zece ani ai etății mele fusei adus de dînsul în închisoarea aceasta, iar după patru ani îmbrăcai acest vestmînt, a căruia greutate nu o simții decît atunci cînd începui a raționa. Acum, însă, deși simt foarte mult cît mă apasă, e prea tîrziu. De aceea mă silesc cît poci a deveni mai puțin călugăr și mai mult cetățean.

— Bine faci, Gerolamo; tot omul își are destinul său, de care nu poate fugi; silește-te numai să devii bun cetățean, iubește-ți patria, căci e frumoasă și nenorocită; fă tot ce vei putea pentru binele ei și, cînd împrejurările o vor cere, să te sacrifici pentru fericirea ei. Dar ia spune-mi, așa să trăiești, ce însemna libertinagiul ce văzui la masa cuvioșilor monahi?

— Nimic mai mult nici mai puțin decît o manifestare de libertate.

— Ce-ai zis? De libertate?

— Da, domnul meu, de libertate.

— Eu nu înțeleg nimic!

— Îți voi esplica eu.

— Cum?

— Iată! Monsiniorul abate, împreună cu părintele guardianul și iconomul lipsesc din monaster; ei s-au dus în oraș ca să ia parte la o adunare în care sunt a se regula niște procese ale monasterului și nu se întorc decît pe la opt ore seara; astfel dar monahii, profitînd de lipsa capilor chinoviului, se deteră puțin la o viață mai liberă.

— Dar bine, ei au jurat înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor că vor sacrifica toate pasiunile materiei pentru redempțiunea animei!

— Și acum voiești a zice că-și calcă jurămîntul.

— Tocmai așa, bunule Gerolamo.

— Da bine, amice, ai uitat oare că rasa nu face pe călugăr? Ai uitat că religioșii, înainte de toate, sunt și ei oameni?

Spune-mi, te rog, cine ar putea să abuzeze mai mult de libertate, omul liber sau sclavul?

— Sclavul, negreșit!

— Ei bine, călugărul este sclav. Cine ar putea iarăși să dorească mai mult de plăcerile materiale, omul liber sau acela căruia îi este oprită cu mare rigoare chiar cea mai nevinovată plăcere? Ei bine, călugărul este pus în această grozavă interdicțiune. Gîndește, bunul meu amic, că el este om și omul este cea mai curioasă din toate animalele create de Dumnezeu. Dă-i avere și vei vedea că el, în loc să o întrebuințeze spre binele lui și al societății, o va îngropa în pămînt și se va sili, cu pierderea vieții și a onoarei sale, să adune mai mulți bani. Dă-i noblețe, dă-i mărire și fii sigur că el nu va deveni fericit. Cearcă a-i da libertate de gîndire și de acțiune și vei vedea că va face foarte puține eccese și poate că va găsi mai lesne calea ce duce la fericire. Oprește-l iarăși de la aceste bunuri cerești, închide-l într-un clostru și vei vedea cum se va deștepta într-însul teribilul vifor al pasiunelor, care-l va tîrî în prăpastia tuturilor crimelor.

— Ești îngrozitor, frate Gerolamo.

— Nicidecum, bunul meu amic, vorbesc adevărul. Lumea întreagă murmură în contra călugărilor; ea însă ar face mult mai bine dacă și-ar dirige armele în contra instituțiunii, iar nu a individelor. Călugărul, în adevăr, este ambițios, simțual, avar și de multe ori chiar trădător; dar oare el se

naște cu aceste vițiuni? Nu! Nu cutez a zice aceasta, căci aș cădea în scepticism și m-aș pune în contradicțiune cu eternul adevăr! Din contra, el vine în lume plin de sentimente generoase; voiește a iubi, fiindcă Dumnezeu i-au inspirat acel sînt amor; cere să-i ia o consoartă, ca să devie părinte și să palpitezze de amor și fericire cînd va auzi primele vorbe ale întîiului său născut și să învețe lîngă iubita lui consoartă și junii săi fii a iubi pe Creatorul, patria și pe aproapele său. El voiește să depuie pe altarul patriei sale geniul, brațul și viața sa. Vine însă Domenic de Gusman^[7] și Ignazio Loyola^[8]: cel dintîi voiește a realiza guvernul teocratic prin teroare și ucideri, iar cellalt cearcă a ajunge tot acolo prin infamie, ipocrizie, trădare și venin. Ei îi zice: Călugăre, tu de astăzi înainte nu mai ai patrie, nici familie; lasă pe tatăl tău și pe muma ta și vino la noi; vino să ne punem sub stindardul ipocriziei și, acoperind perversitatea sub masca pietății cristiane, să jefuim pe văduvă și orfani, să ne adăpăm cu sîngele adevăraților fii ai Domnului, să detronăm pe regi și să ne suim pe tronurile lor, țîind în mîinile noastre pline de sînge crucea și Evangheliul. Iată pînă la ce grad de imoralitate a degenerat călugăria, acea instituție menită a servi de azil nenorocirei, bătrîneței și suferinței! Ce ar zice oare sîntul Teodosie^[9] cînd ar vedea chinoviile de astăzi convertite în laboratorii ale infernului, din care transpiră acel abur pestifer ce înveninează societatea și unde să făurează lanțurile ce fac să geamă în sclavie fiii lui Dumnezeu, liberați prin sîngele lui Crist!

— Dar astea sunt iperbole, fratele meu, sau cel puțin fapte ce să petreceau în timpii barbarismului. Călugării de astăzi sunt altceva.

— Mă unesc la aceasta. Astăzi în adevăr nu mai avem Inchiziția, dar avem iezuiții.

— Ei! și ce pot ei să facă acum?

— Nimic în aparență, foarte mult în realitate.

— Explică-mi, cum?

— Ascultă! Cunoști, poate, că scopul înființării Ordinului iezuitic fu acela de a degrada inima popoarelor, de a le abrutiza spiritul și a le aduce apoi la o supunere oarbă către guverne, oricât de rele ar fi. Iar iezuiții, domnind peste regi prin confesiune, să devie mai în urmă stăpîni indirecti ai lumii întregi și să realizeze teocrația. Ca să-și ajungă scopul, ei traseră în compania lor pe cele mai eminente talente din toată lumea, puseră mîna pe instrucțiunea junimei și, prin înveninatele lor doctrine, goniră din inima tinerilor elevi amorul de patrie, abnegarea pentru binele comun și alte virtuți civile, iar în locul lor făcu să răsară, în acele suflete pline de candoare, egoismul, nepăsarea pentru ranele patriei, venalitatea, ambițiunea, scepticismul și trădarea; și, ce e mai rău, ipocrizia, acel morb infernal de care chiar Satan se spăimîntă. Iată cauza care face să vedem

în societate atîți tirani scelerați, carii sug sîngele popoarelor și sunt gata a vinde patria la cel mai întîi venit.

— Astea seamănă a povești, frate Gerolamo. Află de la mine că iezuiții în ziua de astăzi sînt persecutați și cuasi desființați.

— Așa se vorbește pînă în lume, dar nu este adevărat; ei sunt atît de tari astăzi, precum erau în timpul lui Filip II, regele Spaniei.^[10]

— Dar, ia spune-mi, cum au reușit ei să existe încă după atîtea persecuțiuni?

— Foarte lesne! Prin schimbarea numelui.

— Explică-mi mai bine, că nu înțeleg.

— Ei, văzînd că popoarele au aflat întunecoasele lor scopuri și cer desființarea lor, și-au schimbat numele și în loc de iezuiții ce inspirau teroare, astăzi, sub nume de franciscani, bernardini, carmeliți și domeniciani^[11], fără să mai adaug și pe cei îmbrăcați în vestminte civile, de care e plină Europa^[12], fac tot atîta rău societății ca și cînd existau sub numele lor primitiv.

— Dar să lăsăm pe iezuiți la o parte și fii bun de-mi explică o nedomirire.

— Vorbește și sunt gata a răspunde.

— De ce se vede mai pîn toate locuințele monahilor
portretul pontifului Sixt al V-lea?

— Ascultă! Acest mare bărbat, în anii săi de adolescență, nu
era decît un păzitor de porci obscur; cu toate astea, prin
geniul său, ajutat de o mare doză de ipocrizie, călcă pe toate
treptele ierarhiei clerului și ajunse a pune pe cap tiara
ponteficală.

— Ei bine?

— Ei bine! Toți călugării cei ambițioși țin portretul acestui
pontif în camerele lor și biografia lui în sînurile lor.

— Și ce iese d-aci?

— Nimic mai mult decît că, în loc să se ocupe de
redempțiunea sufletului, stau ore întregi contemplînd acel
portret și gîndindu-se la mijloacele prin care ar putea să
calce și ei pe urmele marelui om.

— Curios, foarte curios.

— Dar este prea adevărat, răspunse călugărul cu un aer plin
de întristare. Voiești o dovadă palpabilă despre cîte-ți
vorbii? adaogă el. Iată, ți-o dau chiar din monasterul nostru.
Abatele acestui monaster, cînd a venit aci nu era demn de
nimic, nu știa nici chiar să reciteze un *Ave Maria*^[13]. Cu
toate astea el voia să ajungă abate; ce făcu dar? Se înarmă
cu ipocrizia și în scurt timp dobîndi confidența tuturilor

călugărilor; după aceea se puse a-i trăda, acuzându-i mai totdeauna de faptele cele mai criminale. Superiorul credea pîrile lui și mai pe toată ziua gonea dintre noi pe cîte unul din cei mai buni călugări, iar trădătorul, mergînd din succes în succes, dobîndi atîta încredere, încît fu numit iconom, prior și mai în urmă abate.

Economul actual, acel om corpulent, carnal și senzual, precum l-ați văzut, ca să ajungă la rangul ce poartă, se înjosi pînă a se face Mercurul stăpînului său!... Astăzi însă trăiește ca un satrap^[14], are atîtea concubine cîte metoașe are monasterul; în aparență, însă, el seamănă a fi un sfînt. Cînd se află în biserică, nu lasă să treacă nici un period de rugăciune, fără să ofteze din adîncul inimei și să facă cele mai patetice exclamațiuni; la masă, iarăși, nu mănîncă mai nimic; dar ar trebui să fie nerod daca ar mînce din supa noastră, cînd în chilia lui îl așteaptă totdeauna un prînz care ar putea să eccite apetitul unui arhiepiscop!... Ai observat bine pe călugărul acela slăbănogul, care ședea lîngă mine la masă? Ai văzut cît e de palid și serios? Observat-ai ochii lui cît sunt de mici, dar vii și ageri ca ai șearpelui sunător? Ce-ai zice oare cînd ți-aș spune că Iuda, care vîndu pe Crist, în comparațiune cu acest călugăr ar trece de omul cel mai onest din lume și sunt sigur că, daca el ar fi trăit pe timpul lui Rafael Sanzio și ar fi fost cunoscut de dînsul, celebrul pictor nu era să pață aceea ce a pățit cu Leon X.

— Dar ce a pățit Rafael? întrebai pe instancabilul meu narator.

— I s-a întâmplat una mare, să vezi: Leon X iubea foarte mult pictura. Într-o zi el chemă pe Rafael la Vatican^[15] și îi ordonă să-i facă un tablou care să reprezinte pe Crist împreună cu discipolii săi^[16]; îi recomandă însă această operă foarte mult, zicându-i că, dacă va reeși a imprima în fizionomia fiecăruia personajiu virtuțile și viciile lor cunoscute dupe Testament, îi va plăti opera cu greutatea aurului, iar dupe moarte îi va da loc de îngropare în bazilica sîntului Petru^[17]. Rafael, pus în ambițiune prin lingușitoarele promisiuni ale pontifului, începu numaidecît tabloul, lucră cîțva timp la dînsul, iar dupe aceea căzu într-o mare întristare.

Nu trecu mult timp și Leon începu a reclama cadrul ordonat. Rafael răspundea la toate cererile pontifului că îl va aduce și, în loc să grăbească săvîrșirea operei, umbla rătăcind din mănăstire în mănăstire ca un smintit.

Leon, nemaiputînd să sufere impertinența pictorului, îl chemă pentru ultima oară și, plin de furie, îi zise că, dacă în termen de trei zile nu-i va aduce cadrul, îl va trimite la inchiziție ca să-l arză de viu. Dar pe cînd pontiful credea pe Rafael constrîns de teroare, pictorul nostru îi zise zîmbind: „Sanctitatea voastră va avea bunătatea de a mai aștepta încă o zi și dacă pînă atunci nu va fi gata cadrul, mă va da călăilor inchiziției“.

Ziua destinată sosi. Pontiful adună pe toți cardinalii, arhiepiscopii și prelații ca să le arate cadrul, despre care nu

avea nici o îndoială că va fi un cap d-operă. Invitații nu așteptară mult, căci Rafael intră în sală, împreună cu servitorii ce purtau măreța pictură, o luă din mîna lor și o puse la un loc de unde să se poată vedea bine; dar numai ce fu examinată de adunare, toți privitorii se uitară estazați cînd la figura papii ce devenise teribilă, cînd la cadru; iară după o pauză de tăcere, toți deodată esclamară: „E curios! Dar e adevărat, priviți pe Iuda, ce miracol! El seamănă cu pontiful ca două picături de apă.“ Ponteficele, observînd și el marea asemănare ce exista între dînsul și Iuda, se înfurie, apoi privind pe Rafael cu un aer feroce, îi zise: „Ticălosule! Mîine, nu mai tîrziu, rugul inchiziției va mistui impertinenta mîină care a avut curagiul să profaneze fața lui Leon al X-lea, suveranul pontif!“ „Iertare, sanctitate! iertare! sunt inocent. Sanctitatea voastră sunteți culpabil, fiindcă ați cerut să reproduc pe discepolii lui Crist întocmai dupe cum îi descrie Testamentul. Am voit să vă împlinesc ordinul, am reeșit a devina trăsăturile fizionomice ale fiecăruia personagiu, nu puteam însă să găsesc pe ale lui Iuda. Am căutat prin toate mănăstirile din Roma, dar nu am găsit nici o figură care să exprime bine infama trădare a lui Iuda. M-am coborît chiar în suteranele inchiziției și-am privit pe călăii cei mai îngrozitori, dar nimic!... Iată cauza care mă oprea de a săvîrși tabloul; ieri însă, cînd sanctitatea voastră mă amerința cu focul sfîntului oficiu, erați teribil. Erați aceea ce căutam. Erați, în fine, un adevărat Iuda și v-am copiat! Acum ordonați să aprinză rugul și, facă-se voia Celui preaînalt!“

Papa Leon, care era cel mai mare om al timpului acela, văzînd frumoasa figură a lui Rafael, care în momentele acelea luase o espresiune angelică, zise: „Nu, Rafaele! nu, iubitul meu copil! tu nu vei muri! Geniul tău va ilustra Italia și va spune secolilor viitori gloria ei artistică.“^[18]

Să ne întoarcem la subiect. Acel călugăr de care vorbeam era odată zbir la poliția din Livorno și au făcut să cază capetele mai multor juni ce promiteau foarte mult sărmanii noastre patrii. Nu voi uita însă cît voi trăi o faptă a mizerabilului aceluia.

— Cată să fie foarte oribilă fapta aceea!

— Fără îndoială.

— Spune-mi-o, așa să trăiești!

— Dacă cunoști bine evenimentele de la '848, cată să știi că manifestul publicat de ministrul Dinafară al Franciei, acel cap d-operă de proză poetică, electriză inima tuturilor popoarelor apăsate. Italia fu cea dintîi care răspunse la invitul făcut pentru salutul ei. Toscana în parte, deși gema sub un guvern tiranic, deși se afla lănțuită de baionetele străinilor aduse de marele duce, ea însă nu rămase indiferentă la apelul patriei comune. Și dacă fiii ei nu reeșiră a rădica stindardul libertății pe față, cel puțin loveau în întunerec pe toți aceia ce reclamaseră intervenția străină.

Nu era zi de la Dumnezeu în care să nu se găsească pe stradele oraşului câte un scelerat scăldat în sângele său cel negru și cu pumnalul lui Brutus înfipt în inimă.

Poliția străină, voind a pune capăt acestor ucideri, proclamă legea marțială și începu a urmări pe ucigași; dar nu putu să puie mâna pe nici unul. În darn alergă la ajutorul spionilor și al zbirilor, căci acei zbiri, fiind italieni, lăsau pe junii toscani a vărsa în pace sângele trădătorilor. Se îndoira lefile, se puseră premii, dar tot nimic.

Atunci veni sceleratul despre care vorbim și ceru un loc între zbirii poliției; locul i se dete numaidecât și din ziua aceea începu a se vedea cei mai bravi și mai patrioți juni conduși la moarte.

Numele noului zbir devenise îngrozitor și nu se pronunța de nimeni fără o mișcare de teroare și indignațiune; dar el trăia și pe toată ziua trimitea noi victime în imperiul umbrelor.

Era în timpul acela, în Livorno, un june ca de douăzeci și cinci de ani, anume Mateo. Acest june ducea o viață foarte modestă; el era foarte dulce în conversare, iar în amicie mergea pînă la sacrificiu. Aceste rare calități îl făcuse atît de iubit, încît era foarte puțini cetățeni în Livorno care să nu-l cunoască și, cunoscîndu-l, să nu-l stime.

Mă aflam pe timpul acela la mănăstirea *Dei frati, minori osservanti* din Livorno și am avut fericirea de a fi amicul

acestui brav copil. Într-o zi mă plimbam pe molul portului celui nou și priveam magica panoramă a mării, când auzii o voce de bariton cîntînd „*Trema, Steno, tremate, superbi*“^[19]; era în acea cîntare un ce teribil ce prevestea o nenorocire; îmi aruncaii ochii în partea despre care venea sunetul și văzui pe Mateo; îl privii cu băgare de seamă, dar fața lui era teribilă; el semăna cu un tigru flămînd ce-și gonește prada.

— Ce ți s-a întîmplat, iubite Mateo? îi zisei cu oarecare neastîmpăr.

— Au omorît pe amicul meu Giovanni.

— Cine?

— Zbirul acela, infamul.

— Dar zbiri sînt mai mulți.

— Așa este, însă unul este acela de care tremură Livorno.

— Cum se cheamă acel zbir?

— El se cheamă Guido Saliero.

— Iarăși infamul acela de croat.

— El însuși, dar ăsta va fi cel din urmă sînge vărsat de mîna lui; mîine îl voi trimite în infern, ca să gătească loc pentru

toți tiranii patriii mele. Da! o voi face aceasta negreșit, chiar cu riscul zilelor mele.

— Dar vei avea curagiul a lăsa pe bătrînul tău părinte? Nu știi că el va muri negreșit cînd va afla că te-a condamnat la moarte?

— Cînd patria este în pericol și cheamă pe fiii ei să o ajute, este de trei ori blasfemat acela care rămîne surd la gemetile ei.

— Dar gîndește-te bine la fapta ce voiești a face; știi tu că ea, în loc să fie de folos pentru nefecirita Toscană, poate să-i mărească mai mult suferințele?

— Uitat-ai oare că Mucius Scaevola liberă Roma de jugul strein și Brutus^[20] de tirani? Omul nu poate cunoaște decretul providenței... De unde știi, frate Gerolamo, că nu este geniul Italiei care mă îndeamnă la fapta aceasta? Tiranii, în adevăr, pedepsesc foarte aspru pe cei ce își espun zilele pentru liberarea patriei lor; dar ei tremură de frică chiar în momentele cînd își dau victimele pe mîna călăului și, neștiind cum să-și asigureze viața și tronul, fac ei aceea ce cu puțin mai nainte condamnau în eroii ce se espun pentru salutul comun.

— Fă cum vei voi, amicul meu, îi zisei; gîndește-te numai că, omorînd pe Guido Saliero, nu vei face alt decît a tăia un cap al idrei și nimic mai mult.

— Hotărîrea mea este nerevocabilă; el e tiranul patriei mele, este ucigătorul scumpului meu Giovanni; îl voi ucide, iată totul.

— Du-te dar, amice, du-te de-ți împlinește destinul.

Atunci el îmi strînse mîna cu convulsiune și dispăru.

Trecură trei zile fără a se vedea executări publice ziua, nici asasinări furtive noaptea. Într-o dimineață, însă, se găsi în uliță corpul gonfalonierului cetății, sîngerînd și cu un pumnal înfipt între coasta a cincea și a șasea, pe al căruia mîner era scris: „*Viva l'Italia, morte agli assassini*“.

Cercetările începuseră deja, cînd zbirul Saliero veni în camera consiliului de rezel și declară că asasinul gonfalonierului este junele Mateo, comisul de comerț de la casa A... și compania; mai adăogă încă că acele lovituri erau pregătite pentru dînsul, iar nu pentru acela care le-au priimit.

Se deteră ordine de arestare și junele fu numaidecît adus înaintea judecătorilor; întrebările începură, iar tînărul Mateo mărturisi adevărul, să încheie procesul-verbal, apoi prin vot unanim se osîndi la moarte și se espediară curieri la Florența pentru întărirea sentinței.

Marele duce, numai ce priimi actul ce pronunța moartea amicului meu, îl subscrie, adăogînd mai la vale aceste cuvinte: „Fapta fiind foarte cutezătoare, consiliul nostru din

Livorno va face ca executarea criminalului să serve de exemplu pentru toți acei ce ar încerca să-l imiteze“.

Se dote numaidecît ordin ca să conducă pe condamnat în capela arzindă^[21]și să se citească pîn toate bisericile liturgia morților în sunetul clopotelor și al artileriei de la forturi. Aazardul făcu ca monasterul nostru să fie ales pentru tristul oficiu al agoniei și eu! eu, amicul său cel mai intim, să-i fiu confesor și consolator!...

Dupe ce jandarmii îl aduseră în biserică și luară precauțiunile necesarii pentru asigurarea lor, se duseră și îl lăsară îngrijirilor mele. El ședea pe un scaun, încărcat de lanțuri, dar cu fața liniștită; iar eu mă aflam într-o poziție morală mult mai tristă decît a lui, încît, dacă cineva ne-ar fi observat bine pe amîndoi, negreșit ar fi zis că eu eram condamnatul; atîta de mult sufeream în acele momente!...

După o mică pauză Mateo, rumpînd tăcerea, îmi zise: — Iubite Gerolamo! Tu suferi, amice; aibi curagiu, tu ești trimis aici ca să mă pregătești pentru trecerea mea la eternitate și suferi mai mult decît mine, încît mă văd silit a te încuraja eu pe tine. De! reia-ți caracterul tău cel alegru care mă făcea odată atît de fericit și vino să vorbim de ale noastre.

Mă apropiiai de dînsul, îl privii bine în față și rămăsei uimit de ilaritatea ce domnea în trăsurile sale. Vorbii mult timp cu dînsul, fără a face cea mai mică aluzie la pozițiunea sa.

El mă asculta cu un aer foarte alegru, dar deodată trăsurile feții sale se întunecară, ochii lui pierdură liniștea lor de mai nainte și o convulsione nervoasă făcu să tremure toate membrele corpului său.

— Ce ai, iubite Mateo? îi zisei, fi-va oare mustrarea conștiinței sau vreo suvenire de amor care te-a turburat atât de mult? Curagiu, amice, depune în sinul meu suferințele tale și te vei liniști.

— Așa, Gerolamo, așa, amicul meu, am un secret... și încă un secret de inimă. Află, iubitul meu amic, că nu este ideea morții care mă făcu să caz în delirul de care sufer! Nu, amice! Cauza este că am o datorie sacră de împlinit și, dacă voi muri, va rămînea neîmplinită.

— O voi împlini eu, amice, dacă cerul nu va inspira pietatea judecătorilor tăi.

— Juri că vei face aceasta? îmi zise el cu un aer plin de curaj.

— În numele aceluia ce locuiește în sanctuarul în care ne aflăm, jur că voi împlini ad-litteram orice-mi vei ordona.

— Încetează, amice, cu vorba de ordin; cei care au să piară în neantul eternității nu ordonă, ei se roagă. Priimesc generosul serviciu ce voiești a-mi face, dar, ca să-l poți împlini, este de mare necesitate să cunoști istoria existenței mele. Ascultă dar, Gerolamo!

Cine vor fi fost părinții mei și dacă ei sunt în viață ori au murit, nu știu. Tot ce cunosc despre origina venirei mele în lume este că bătrînul capelan de la biserica numită Santa Maria della Spina din Pisa^[22] m-au găsit espus la ușa chiliii sale, cu un inel legat la gît și un bilet în care se coprindea frazele: „Buni cristiani, aveți pietate de această nenorocită victimă a onoarei“.

El m-a luat lîngă dînsul și m-au crescut cu cea mai caldă îngrijire pînă la etatea de cincisprezece ani. Atunci îmi zise: „Mateo, tu ești acum june, ai destulă instrucțiune în muzică și literatură ca să-ți poți face o carieră. Aide, copilul meu, du-te la Florența sau la Roma și te apucă și tu de ceva.“

La aceste vorbe ale bătrînului, simții inima bătînd în convulsiuni și cu ochii plini de lacrimi îi zisei: „De ce mă gonești, părintele meu? Au doară te-am mîhnit cu ceva? Tu ești bătrîn neputincios și ai necesitate de îngrijirile mele; e datoria mea ca să veghez la capul tău, precum tu ai pierdut nopți întregi la al meu.“ Bătrînul, mișcat pînă la lacrimi, deschise brațele și-mi zise: „Vino, Mateo, în brațele părintelui tău și de astăzi înainte să nu mai vorbim nimic despre aceasta“.

Nu trecu mult timp și el dobîndi de la arhiepiscopul de Florența, pentru mine, postul de primo-organist la biserica noastră. Îmi plăcu foarte mult acest serviciu, fiindcă-mi îlesnea mijloace de a da viață compozițiunelor mele muzicale.

Eram în a cincisprezecea primăvară a etății, cînd veni în Pisa contesa C... Era foarte frumoasă acea femeie, era un angel în formă de om și venea în toate zilele la biserica noastră ca să asculte messa^[23]. De la prima vedere simții născîndu-se în inima mea o stranie pasiune, care mai în urmă deveni un foc ce mă ardea și mă consuma. De cîte ori aruncam privirea asupra-i, întîmpinam ochii ei cei negri și plini de văpaie căutînd spre mine, dar pe dată ce privirile noastre se întîlneau, ea lăsa ochii în jos și o umbră de confuziune acoperea angelica ei figură. Nu știu de mă iubea sau nu; știu însă că eu o iubeam din toate puterile fragidei mele inimi, o iubeam precum iubește juna mumă pe primul ei născut, precum iubește avarul comorile sale și omul ambițios gloria; dar cînd gîndeam că ea poate nu va consimți la pasiunea mea, atunci mă părăsea rațiunea și deveneam nebun de turbare.

Trecu un an de speranță și suferințe, fără să citez a scri o declarațiune de amor iubitei mele contese. Mă temeam să nu ating susceptibilitatea și orgoliul ei aristocratic. De unde știu, îmi ziceam, că ea nu se va supăra de îndrăzneala mea și va înceta de a mai veni la biserică și astfel voi pierde chiar fericirea de a o vedea? Uneori, în rătăcirea rațiunii mele, ajungeam pînă la punctul de a mă duce să caz la picioarele ei, ca să-i declar înfocata mea pasiune; mă gîndeam însă că ea nu va consimți la amorul meu din cauza umilitoarei mele condițiuni.

Într-o zi, pe cînd ieșea din biserică, îi căzu din mîină un mic buchet de flori; luai numaidecît florile și i le prezentai zicîndu-i: „Priimiți, doamnă, aceste flori ce ați pierdut“. „Îți mulțumesc, sinior Mateo — răspunse ea — dar am aflat că iubești prea mult florile și mă vei îndatora dacă vei opri acest buchet ca semn de amicie din parte-mi.“

Aceste suave accente ieșite din gura ființei ce iubeam mă amețiră atît de mult, încît abia putui să-i arăt recunoștința mea.

Ieșii din biserică și mă îndreptai către locuința mea, ținînd florile în mîină, iar dupe ce intrai în cameră și închisei ușa, mă pusei a săruta cu recunoștință acele frumoase flori, care îmi deteră ocazia de a mă pune în relațiune cu subiectul amorului meu.

Toată ziua aceea o petrecui făcînd castele în aer^[24]. Aci părea că o văd venind furtivamente în camera mea ca să mă vază, aci iarăși părea că auz pașii iuți și precipitați ai vreunui mesager trimis din parte-i, ca să-mi anunțe vreo secretă întîlnire în grădina palatului ei.

Obosit în fine de emoțiunile ce-mi cauzară aceste dulci aspirațiuni, adormii; dar abia ce închisei ochii și ea apărură înaintea mea cu un aer pensiv și plin de grații, întocmai ca nemuritoarea statuă a Santei Cecilia din Vatican^[25]. Ea părea că înaintează către mine, iar cînd ajunse lîngă patul meu, căzu în genunchi și, cu o voce înecată de suspine, zise:

„Mateo!... Mateo!... angelul meu, tu! a căruia privire plină de grații și inocență știu să găsească calea inimei mele! Tu, care aprinseși în pieptul meu flacăra celui mai teribil amor! aibi pietate de o nenorocită care nu trăiește decît pentru ca să se bucure de vederea ta și pe care un refuz din parte-ți o va omorî!“ Apoi, ștergîndu-și ochii de lacrimi, lipi arzîndele ei buze de ale mele și dispăru.

Această dulce sărutare electriză atît de mult zdrobita mea inimă încît sării din pat ca un smintit și, în esaltarea în care mă aflam, pronunțai de mai multe ori numele ei; iar după aceea căzui leșinat pe patul meu și mă deșteptai în brațele bătrînului capelan.

Emoțiunea mea fu atît de teribilă, încît rămăsei mai mult timp pradă unor friguri omorîtoare, care în puțin timp mă aduseră în stare de a mă pregăti pentru eternitate. Ce mare fericire ar fi fost pentru mine dacă muream atunci!... Cel puțin aș fi dus cu mine visul fericirii, dacă nu realitatea ei; dar cupa nenorocirii era plină și sta scris în cer ca să o deșert pînă la cea mai din urmă picătură. Frigurile mă părăsiră și, în puțin timp, dobîndii forță de ajuns ca să poci relua oficiul meu de primo-organist și speranța de a deveni amantul frumoasei contese.

Mă dusei la biserică și începui a pune în vibrațiune țevile de metal ale organului; dar pe cînd mă ocupam numai de manegiarea instrumentului și lăsam să se audă cele mai pasionante și mai sentimentale compozițiuni ale marilor

maestri, un instinct (cată să știi, Gerolamo, că amanții ce iubesc din inimă au o mare prevedere) mă îndemnă a-mi arunca privirile spre loja contesei. Astă dată însă, fără a mă amăgi cît de puțin, observai că ea mă privea cu niște ochi ce nu mai lăsau nici o îndoială despre amorul ei pentru mine.

Această dovadă evidentă de amor, îndoind curagiul meu, mă determină a-i scri biletul acesta:

„Nobilă contesă,

Ochii tăi cei frumoși și plini de foc au deșteptat în juna mea inima un amor ce mă consumă. Am cercat toate mijloacele ca să sting teribila flacără ce mă arde, dar în loc să reușesc a face aceasta, am mărit mai mult suferințele și desperarea mea. Aibi pietate, nobilă doamnă, de un june care nu trăiește decît ca să privească angelica ta figură și care s-ar crede foarte fericit sacrificîndu-se pentru tine.

M...“

Strînsei această declarațiune de amor cu cea mai mare gentileță, apoi mă pusei a căuta mijlocul cum să o espediez la adresa ei.

Mai întîi mă gîndii să o dau în mîna primei cameriste a contesei, dar, dupe o reflexiune matură, renunțai la espedientul acesta. Ce știi, îmi zisei, poate camerista nu va avea curagiul să o dea stăpînei sale, sau poate ea ne va trăda

pe amîndoi și astfel s-ar compromite onoarea subiectului suspinelor mele.

Dupe mai multe proiecte adoptate și lepădate alesei pe acela de a pune biletul în loja contesei; mă dusei dar în biserică și deschisei loja; acolo găsi cartea ei de rugăciuni, o deschisei și depusei într-însa sentința care era să-mi dea fericirea sau moartea.

A doua zi contesa veni la biserică și, pornită poate și ea de instinct, deschise numaidecît cartea și găsi biletul pe care-l citi cu mare curiozitate; observai însă că, pe timpul cînd făcea lectura, trăsura feței sale erau pline de amor și pietate; dar cînd ajunse la ultimele fraze, lăsă să se vadă o umbră de iritație; asta era, se vede, vocea orgoliului ofensat. Atunci începui a cunoaște efectele imprudenței mele; cu toate astea lovitura era dată și căta să sufer urmările ei.

A doua zi, foarte de dimineață, cineva bătu la ușa camerei mele; deschisei numaidecît și văzui pe prima cameristă a contesei.

— Pe cine cauți, frumoasă copilă? îi zisei cu neliniște.

— Caut pe domnul Mateo, primul organist de la Santa Măria.

— Ce voiești de la dînsul?

— Am să-i dau o scrisoare.

- De la cine?
- Din partea unui amic.
- Ia spune-mi, așa să trăiești: acea scrisoare este de la un amic sau de la o amică?
- Aceasta nu o poci spune decît lui Mateo.
- Dar, gentilă copilă, acel Mateo sînt eu.
- Dumneata!... un copil!...
- Da, eu însumi!
- Dacă este așa, răspunde-mi la o întrebare.
- Întreabă-mă și-ți voi răspunde.
- Iubești vro femeie?
- Iubesc în adevăr una.
- Cum se cheamă acea femeie?
- Mă iartă, frumoasa mea, dar această curiozitate nu poci să ți-o împlinesc fără a deveni indiscret.
- Spune-mi, în fine, i-ai scris vrun bilet de amor?
- Da! i-am scris unul.

— Acum m-am încredințat că ești acela pe care caut. Iată răspunsul la biletul dumatăle; și pe cînd pronunța aceste ultime fraze, lăsă să cază în mîna mea un bilet scris pe hîrtie roză și dispăru.

Luai numaidecît toate precauțiunile necesarii ca să nu fiu surprins, apoi mă pusei a citi biletul acela, de la care așteptam de o mie de ori moartea și abia o dată viața; el era compus în termenii aceștia:

„Mateo,

Am făcut de mai multe ori lectura declarațiunei tale de amor. Crede însă că, nici chiar acum cînd îți scriu aceste linii, nu sunt bine convinsă cum un june de condițiunea ta au putut să aibă atîta curaj ca să-și declare sentimentele sale unei femei de rangul și pozițiunea mea. Mateo! Recheamă-ți rațiunea și te silește a nu-mi da ocaziune de a crede că am făcut o imprudență cînd ți-am dat primele semne de amicie.

C...“

Umilitoarele expresiuni coprinse în biletul acela răniră atît de mult speranța și amorul meu propriu, încît rămăsei mai mult timp într-o stare de alienare. Cînd mă gîndeam că frumoasa contesă, acea zeităte căria voiam să-i sacrific primele iluziuni de amor ale inimei mele avu curagiul a mă

trata cu atîta cruzime, crede-mă, Gerolamo, deveneam mai feroce decît pantera cînd își apără puii săi.

Trecură mai multe zile, fără să mă uit la dînsa. Într-o zi, însă, învins de oarba mea pasiune, îmi aruncai privirea drept în ochii ei; ea se mulțumi a-mi răspunde printr-o aruncătură de ochi, care verifica pînă la cel mai nalt punct expresiile din biletul ce-mi trimisese. Orgoliul meu suferi foarte mult în acele momente. Pierdii orice sentiment de amor și, lăsîndu-mă cu totul în furiile răzbunării, îi scrisei biletul acesta:

„Doamnă!

V-am scris o declarațiune de amor, e foarte adevărat. Că ați citit-o, nu mai rămîne îndoială, fiindcă mi-ați răspuns la dînsa. Este însă în acea declarațiune un ce pe care nu l-ați înțeles, căci altfel sunt sigur că nu mi-ați fi răspuns prin acele umilitoare expresiuni de care nu vă credeam demnă.

Află, doamnă, că nu au fost vanitatea care m-au îndemnat a-ți scri; nu m-am gîndit deloc la pozițiunea domniei tale, fiindcă credeam că știți ca și mine că, înaintea amorului și a morții, prestigiul nobleței dispare și oamenii devin toți egali. Acea ce mi-a inspirat curajul de a-ți scrie a fost numai amorul, carele mă făcu să văd în domnia ta un angel, iar nu aceea ce ești în realitate. Am voit, doamnă, să-ți ofer o inimă jună, care se dezvălea la primele raze ale amorului întocmai ca roza primăverii la primele adieri ale

zefirilor. Am voit să-mi creez din ființa ta, o divinitate căria să-i sacrific visele mele de fericire; dar nu m-ai înțeles. Inima ta, care nu bate decît la șicul vanității, rămîne rece ca piatra sepulcrală. Ei bine! Renunț pentru totdeauna la amorul unei femei vanitoase. Du-te de te aruncă în brațele curtezanului galant care se prezintă cu amorul pe buze și cu trădarea în inimă. Du-te de te dă aceluia care va face din virtutea ta o treanță, iar din onoarea-ți o legendă; și cînd remușcarea va veni să te turmenteze, adu-ți aminte că ai trecut pe lîngă fericire și n-ai știut să profiți de dînsa.

M...“

Nemaigîndindu-mă în aceste momente decît la răzbunarea mea, nu mă mulțumii a pune biletul în lojă, ci luai cartea de rugăciuni a contesei și, puindu-l într-însa, mă îndreptai către palatul ei. Trăsei clopoțelul și numaidecît veni portierul care, întrebîndu-mă ce voiesc, îi răspunsei că am să vorbesc ceva contesei.

— Numaidecît, copilul meu, zise bătrînul portier și se duse să anunțe pe contesa.

Așteptînd întoarcerea lui, mă pusei a contempla frumoasele statue ce adornau intrarea principala a palatului și fîntîna aruncătoare de apă, pe-al căria creștet era o statuă ce reprezenta pe Francesca da Rimini părăsită de amantul ei.

La vederea acestei statue, în care Pasquale Romanelli^[26] pusese tot ce are femeia mai frumos în orele cînd este tristă sau cînd recheamă în suvenirea ei pe amantul ce a părăsit-o, îmi simții inima sîngerîndă și două lacrimi umeziră ochii mei. Dar pe cînd inima mea se afla în prada celor mai teribile emoțiuni, auzii pașii cei lini ai portierului, ce cobora scara palatului. El se apropie de mine și îmi zise:

— Copilul meu, am anunțat contesei că voiești să-i vorbești și mi-a ordonat să-ți arăt că astăzi nu primește pe nimeni.

Acest nou ultragiu aruncat în față-mi cu atîta asprime făcu să dispară din inima mea ultima speranță de amor. Scosei numaidecît cartea în care era biletul și, dînd-o în mîna portierului, îi zisei:

— Dă această carte stăpînei tale și spune-i că acela care te-au însărcinat cu acest mesagiu mîine nu va mai fi în Pisa.

După aceea mă îndreptai către catedrală cu scop a mă arunca din vîrfurile turnului ei pe paveaua de piatră și a da un termen suferințelor mele. Dar în momentul cînd puneam primul pas pe scara fatală, auzii pronunțîndu-se în depărtare numele meu; întorsei numaidecît privirile către partea despre care venea sunetul și văzui pe bunul meu părinte, care venea către mine cu iuțea permisă bătrînețelor în cazuri de disperare; iar cînd fu aproape de mine, mă privi cu amor și disperare apoi îmi zise:

— Mateo!... fiul meu, unde voiai să te duci? Spune-mi ce voiai să faci?

— Nimic, părintele meu, voiam să mă urc pe eminența turnului celui strîmb^[27], ca să privesc orașul Livorno și undele mării.

— Nu, iubitul meu, nu-mi spui adevărul. Disperarea cese vede pe fața ta arată tot. Tu suferi, copilul meu, și ascunzi de mine suferințele tale.

— Liniștește-te, părintele meu, îți voi spune tot.

— Aide, fiule, să părăsim acest loc care-mi inspiră teroare. Adu-ți aminte de ziua aceea cînd voiam să te trimit la Roma ca să-ți faci o carieră; atunci erai tu care nu voiai să abandoni pe bătrînul tău părinte. Ei bine, Mateo, astăzi este bătrînul tău părinte care te roagă să nu-l abandoni. Știi tu, fiule, că existența ta prelungește pe a mea. Tu ești unicul sprijinitor al bătrînețelor mele. Cunosc nefericita pasiune ce roade inima ta cea jună. Am vegheat nopți întregi la capul tău și am plîns de multe ori cînd mîna mea sălta subt bătăile inimei tale. Curagiu, fiul meu!... Uită pe acea femeie.

— Mă voi sili, părintele meu, a o depărta din memoria mea, cu condițiune numai ca să părăsim acest oraș.

— Priimesc, fiule!

— Dar ce ne vom face în urmă, cu ce vom trăi?

— Nu te teme despre aceasta, am îngrijit eu despre toate.

— Cum?

— Prevăzusem de mai mult timp funesta pasiune ce ai pentru contesa și m-am pregătit.

— Despre ce?

— Despre tot ce ne trebuie ca să trăim o viață modestă, dar plină de plăceri nevinovate. Da, fiule, chiar astăzi putem lăsa acest oraș blasfemat, această mică Sodomă care, prin crimele sale, dete celebrului Dante ocaziunea de a dota literatura noastră cu una din cele mai frumoase poeme din câte s-au scris pînă astăzi^[28] și vom merge la Livorno, unde, iubitul meu Mateo, printr-o viață laborioasă și totdeauna variată, vei putea să uiți pe acea femeie care ți-a răpit liniștea.

— Îți mulțumesc, părintele meu, să grăbim cît se va putea ora departului.

— Totul este gata.

— Să plecăm dară!

— Tu, Mateo, prepară tot pentru plecare, iar eu mă însărcinez a găsi trăsură și cai.

Dupe o oră toate erau gata, iar pe la „Ave Maria“^[29] abandonarăm Pisa, acel oraș în care, pentru prima oară, gustai din cupa nenorocirei.

După o călătorie de două ore, ajunserăm la Livorno și ne așezarăm cu locuința în una din aripile palatului episcopal. Acolo găsirăm tot menagiul necesariu pentru doi cilibatari; dar ceea ce-mi pricinui o mare bucurie fu un clavir pe care-l găsii așezat în camera mea. Făcui vreo câteva prelude pe dînsul, dar abia ce vibrară primele sunete, părintele meu intră în cameră și, zîmbind, îmi zise:

— Ei, Mateo, cum găsești noua noastră locuință?

— De minune, părintele meu.

— Dar clavirul?

— Foarte bun. Aș voi numai să știu de unde ne vin toate astea?

— De la Dumnezeu, fiule, de la Dumnezeu.

— Asta o înțeleg; dar prin cine s-a servit el în acest nou miracol?

— El s-a servit de o persoană care te iubește, copilul meu.

— Aș putea să aflu numele acei persoane, fără să deviu indiscret?

— De ce nu, fiule, este o femeie; cel puțin așa cred.

— Este o femeie!... și cum se numește ea?

— Nu-i cunosc numele.

— E curios!...

— Prea curios; mai cu seamă cînd mă gîndesc că ea, de zece ani încoa, ne trimite totdeauna cîte o sumă de bani prin o persoană necunoscută!

— N-ai avut cel puțin curiozitatea să întrebi pe acea persoană?

— De-am avut curiozitatea!... Dar există o ființă umană care să nu aibă curiozitate? Nu știi tu, fiule, că curiozitatea a făcut pe om să piarză paradisul? Află dar că, de cîte ori s-a prezentat înainte-mi mesagerul secretei noastre protectrițe, n-am lipsit de a-i face diferite întrebări și-a-l ruga cu cea mai mare persistență ca să-mi descopere acest mister, dar toate au fost în darn, fiindcă el rămînea totdeauna mut ca o stîncă la toate rugăciunile mele. Îmi aduc aminte numai că, acum doi ani, viind dupe obicei să-mi dea bani și scrisoarea trimisă de protectrița noastră, mi-am zis aceste cuvinte: „Urmărește de aproape pe Mateo, căci el se află în pericol“. Iată tot ce am putut să aflu de la acest mesager...

— Ziseși însă că ea îți scria.

— Da, fiule! Însă nu subscria niciodată, de unde vine că astăzi cunosc acest secret tot atît de puţin precum îl cunoşteam la prima apariţiune a misteriosului mesager.

— Cel puţin trebuia să compari acele scrisori cu altele.

— Aceasta nu am făcut-o pentru mai multe raţionamente. Mai întîi că în toate scrisorile îmi impunea să nu cerc a pătrunde misterul; apoi, afară de aceasta, ea-mi trimitea bani fără a-mi cere vrun sacrificiu contrariu onoarei sau conştiinţei mele; tot ce-mi recomanda era să veghez asupra ta, să-ţi dau o educaţiune întinsă de literatură şi să-ţi inspir sentimente de onoare şi umanitate. Ei bine, scumpule Mateo, acest angel al providenţei, care mi-a procurat mijloace de a-ţi da nutrimentul material şi moral, este pentru mine un cult, iară ordinele sale o datorie sacră pe care o împlinesc fără a o controla. Sper însă că va veni o zi în care se va ridica vălul dupe acest mister şi atunci vom şti cui să fim recunoscători. Pacienţă, fiul meu, pacienţă.

La aceste ultime espresiuni îmi aruncă o privire plină de amor şi se retrase. Mă pusei a examina apartamentul meu şi îl găsii foarte bine mobilat; deschisei ferestrele şi rămăsei estaziat de bela panoramă ce se deschise înaintea privirilor mele.

Imaginează-ţi, Gerolamo, pe omul care vede pentru prima oară Mediterana şi pitoreştele ei porturi pline de bastimente de toate forţele, ce par ca nişte oraşe sau păduri mişcătoare,

zgomotul comericiului și activitatea locuitorilor, varietatea costumelor și a modului de viațuire și te gîndește apoi cît de mare cată să fie surprinderea lui. Astfel eram eu în orele acelea cînd pentru prima oară priveam toate acestea. Felul vieții în care intrasem de la statornicirea mea la Livorno făcu să slăbească oarecum furiosul meu amor pentru contesa și, afară de niște momente de esaltare, nu mai simțeam decît sublima tristeță ce rămîne în inimile simțitoare, cînd recheamă în suvenirea lor binele ce au pierdut. Într-o zi părăsii locuința mea prea de dimineață și mă îndreptai către molul portului celui nou. Ajungînd acolo, mă așezai pe una din băncile de piatră ale bastioanelor și mă dădui cu totul în contemplarea mării; ea era foarte agitată în ziua aceea și semăna întocmai ca un gigant ce geme sub greutatea lanțurilor sale, pe care cearcă în darn a le rupe. Spiritul meu, în acele momente, se abandonase cu totul în imperiul unor idei și sentimente pe care omul le poate numai simți, iar nu și exprima. Dar, deodată, o mînă umană atinse umărul meu. Mă întorsei să văd cine era acela care mă deștepta din dulcele mele aiurări; dar cît de mare îmi fu surpriza cînd recunoscu în turburătorul liniștei mele pe portierul contesei.

— Pe cine cauți aci, bătrînule? îi zisei cu anxietate.

— Pe tine, amicul meu.

— Și ce voiești de la mine?

— Mai nimic pentru mine, dar foarte mult pentru tine, dacă în adevăr ai iubit pe contesa.

— Explică-te mai bine, căci nu te înțeleg.

— Mai nainte de toate spune-mi: îți aduci aminte de ziua aceea cînd m-ai însărcinat cu un serviciu lîngă dînsa?

— Da, îmi aduc aminte!

— Ei bine, i-am dat biletul de amor.

— Dar eu ți-am dat o carte de rugăciune și, dacă memoria nu mă amăgește, cartea aceea se numea *Imitazione di Cristo*.

— Așa este, dar într-însa era un bilet de amor.

— De unde știi că biletul acela era de amor?

— Trăsăturile feții, agitațiunea și alterarea accentului vocii tale m-a făcut să înțeleg că era de amor, și încă de un amor foarte sălbatic și violent. Ardeam de nerăbdare să știu ce efect va produce în inima ei înfocatele expresiuni ce desigur coprindea în sine acel bilet.

— Ce-ai făcut, dar, ca să-ți împlinești această dorință?

— Să vezi: i-am dat cartea de rugăciune, apoi m-am prefăcut că ies din cameră și m-am ascuns după tapiseria

porții, de unde putui să privesc toate mișcările ei, fără să fiu surprins. Ea, crezându-se singură, deschise cartea și luă dintr-însa biletul tău de amor.

— Și ce mai făcu după aceea?

— Îl deschise și-ncepu a-l citi.

— Ce impresiune i-a făcut?

Plin de curiozitate, observai cu mare atențiune și văzui că fața ei aci devenea palidă, aci se colora de un roșu extraordinar; iar cînd ajunse pe la frazile cele din urmă, biletul îi căzu din mîină și văzui lacrimile curgînd din ochii ei! Ieșii numaidecît din ascunzătoarea mea și venii să-ți anunț victoria; dar tu nu mai erai în Pisa.

— Din cele ce-mi spuseși, înțelesei, amicul meu, că tu cunoști toată istoria nefericitului meu amor; spune-mi, dar, ce a făcut ea după aceasta?

— Toată ziua a stat închisă în camera ei. Dar asta este foarte puțin pe lîngă aceea ce a suferit după plecarea ta din Pisa. A doua zi trimise pe camerista ei ca să afle ceva despre tine; dar cînd priimi știrea că tu și bătrînul tău părinte ați părăsit orașul, se lăsă cu totul în prada unei melancolii care, mai în urmă, se schimbă într-un delir ce-i amenința existența! Ce nu întrebuița sărmanul conte ca să o tragă din grozavele ei suferințe; dar toate fură în darn. În fine, după consiliul medicilor, părăsiră amîndoi Italia și astăzi aflai că marele

duce a orînduit pe contele ca să reprezinte pe Toscana în republica Statelor Unite.

Dacă toate trăsnetele cerului ar fi căzut deodată pe capul meu, nu era să simț aceea ce simții în momentele acelea! Ea m-a iubit!... Ea a suferit și poate chiar în aceste momente suferă pentru mine!... și eu am ultragiât-o, i-am răpit fericirea!...

Ce voi fi făcut dupe aceasta, nu știu; mi-aduc aminte numai că m-am deșteptat în brațele bătrînului portier, care mă contempla cu un aer de compătimire. Teribila criză trecu și în puține zile îmi reluai iarăși forța ce pierdusem. De atunci n-am mai priimit nici o notiție despre dînsa; cu toate astea nu am încetat un moment măcar de a o iubi și o iubesc chiar acum, cînd sunt pe marginea abisului.

Iată istoria vieții mele; acum îți voi arăta și aceea ce pretinz de la amicia ta.

— Vorbește, amicul meu, și voi împlini literalmente toate dorințele tale.

— Decapitarea mea o să fie mîine, la zece ore, nu e așa?

— Dar poate pînă atunci să sosească iertarea.

— Iertarea mea, ziseși!... Se vede că nu cunoști pe ducele Toscanei. Află, amice, că el s-a vîndut de mult inamicilor Italiei și astăzi suferă tristește consecințele ale imprudenței

sale. El nu mai este decît o păpușe încoronată; puterea este în mîna streinului ultramuntean, care sugă sîngele sîrmanei noastre patrie. Infamul acela care vede în fiecare italian un Guglielmo Tell^[30], va voi oare să mă libereze? Rău cunoști lumea, iubite amice.

— Ai dreptate.

— Să lăsăm, dar, la o parte supozițiunile. Mîine mă vor omorî în adevăr; asta s-a decretat și se va împlini. Ascultă acum ultimele mele dorințe: să ceri corpul meu de la călăi^[31] și să-l îngropi în cimitirul de la Pisa; iar funcțiunea funerară să se săvîrșească la Santa Maria. Să rogi din partea mea pe Don Anselmo, organistul de la Santa Maria, ca să esecutiveze, la oficiul funerar, *Requiescat in pace* în *re minore*, pe care l-am compus în timpul cînd ocupam locul său. Ține cheia aceasta: ea este de la scrinul meu; să deschizi acel scrin și să iei de acolo un buchet de flori ce-l am de la contesa și inelul acela pe care mi l-a legat la gît sărmana mea mumă, atunci cînd s-a văzut nevoită a mă părăsi, ca să-și apere onoarea, și să le dai acestea contesii cînd se va înturna în Pisa. Să-i arăți, iubite Gerolamo, că nefericitul Mateo n-a încetat un moment măcar de a o iubi. Să-i ceri, în numele amorului nostru, iertare pentru toate suferințele ce i-au cauzat funesta mea pasiune; să-i arăți că am murit pronunțînd numele Italiei și pe al ei și să o juri, în numele inocentului meu amor, ca să ție acel inel ca suvenir a nenorocirilor noastre.

Repetai de al doilea jurământul ce făcusem că voi îndeplini ultimele lui dorințe, iar după aceea începurăm a conversa despre lucruri care nu avea cea mai mică înclinare cu dureroasa lui pozițiune. Petrecurăm astfel pînă la opt ore de seara, fără a zări în tot timpul acesta, pe trăsurile feții sale, cea mai mică temere de moarte. Dar deodată se auziră mai multe lovituri în ușa bisericii; alergai să văz cine erau aceia ce băteau și ce voiau ei; deschisei ușa, dar, ce grozăvie! erau patru sacristani^[32] îmbrăcați cu domine negre întocmai ca ale domenicanilor și purtau pe umăr un sarcofagiu (coșciug), iar după dîșii venea confesorul poliției, însoțit de vreo zece călugări îmbrăcați cu stofe negre și cu lumînări aprinse în mîini.

Atunci înțelesei tot: ei veneau să cînte lui Mateo ultimele rugăciuni ale celor repauzați.

La vederea acestor fantasme infernale, picioarele îmi slăbiră, pulsul începu a bate neregulat, eram aproape să-mi pierz rațiunea și simții pentru prima oară ce va să zică a muri; cu toate astea eram preot și datoria mea era să merg înaintea acelor angeli ai morții; luai dar crucifisul în mîini și, puindu-mă în capul lor, îi condusei pînă dinaintea altarului celui mare. Acolo ei se opriră și ordonară sacristanilor să puie sarcofagiul jos, iar după aceea capelanul strigă: „*L'olio santo, presto l'olio santo*“^[33], îi dădui numaidecît vasul cu oliul sfînt și mă depărtai plin de teroare.

Capelanul, însă, deprins cu asemenea triste însărcinări, înainta către Mateo și-l unse cu sfântul oliu. După aceea puse pe pacient în sarcofagiu și ordonă călugărilor să înceapă oficiul morților; dar abia ce auzii primele sunete ale orațiunii *De profundis*, sîngele în mine îngheță și căzui leșinat; iară cînd mă deșteptai din acel somn de moarte, nu mai văzui în biserică pe nimeni, afară de capelanul care silea pe Mateo să-și facă confesiunea.

— Nu voiesc a mă confesa, zicea Mateo.

— Dar asta este un îndemn al lui Satan, care, nemulțumindu-se că ți-ai pierdut corpul, voiește acuma să-ți piarză și sufletul.

— Minți, ipocritule, minți! Aceia care mi-a pierdut corpul sunteți voi, hidoase jiganii, cari uitînd misiunea voastră v-ați vîndut cu totul inamicilor Italiei și speculați întocmai ca Iuda darul ce vi s-a dat de sus.

— Liniștește-te, copilul meu, și mărturisește omului lui Dumnezeu crimele tale.

— Om al lui Dumnezeu! Nu te temi că acel Dumnezeu pe care îl profani te va fulmina? Tu să vorbești de Dumnezeu? Tu care porți pe piept semnul trădării! Spune, infame, ce servicii ai făcut străinului de ți-a atîrnat acea decorațiune la piept? Tu nu ai fost militar, nici politic, toată lumea știe că

ești un imbecil; răspunde, dar, prin ce alte merite, dacă nu prin trădări, ai dobândit acel semn al lui Cain?

— Sufer toate acestea și mai multe chiar, dar, în numele lui Crist, fă-ți confesiunea.

— Știi că ești gata a suferi orice ultragiu, dar aceasta o faci numai fiindcă ești trimis aci să smulgi cu orice preț secretele inimei mele. Află însă că eu m-am confesat.

— Și cine e confesorul acela care a cutezat?...

— Fratele Gerolamo, acel adevărat preot al Mîntuitorului nostru.

— Dar el nu are darul de a confesa.

— Ce-mi pasă! Crist însuși a zis: „Mărturisiți-vă unul altuia păcatele și vă veți libera de dînsele”; astfel am ales de confesor pe acela în care am încredere.

— Așa este, dar canoanele bisericesti se opun la aceasta.

— O știi ca și tine, dar acele canoane le-ai făcut voi, monștrilor, ca să spionați popoarele și să dați în mîna călăului pe fiii cei adevărați ai Domnului. Du-te de aci, piei din ochii mei, zbir al inamicilor patriei mele, căci altfel mă vei aduce în stare a te ucide și a scăpa Italia încă de un trădător.

La aceste ultime fraze, Mateo se aruncă spre dînsul ca să-l sfîșie, dar lanțul ce-i ținea brațele legate la stîlp îl opri de a săvîrși această crimă. Atunci capelanul ieși din biserică și se duse la poliție, ca să raporteze cele întîmplate.

— Ia spune-mi, Gerolamo, cine mai era și acel capelan?
Sunt curios să aflu.

— Dar se va pierde șirul istoriei lui Mateo.

— Cît despre mine, nu te îngriji, căci am o memorie mai fericită decît a lui Artaxerx Mnimon^[34].

— Află dar că acel călugăr este un iezuit infernal, vîndut cu totul intereselor streinului; de aceea, cînd se osîndește la moarte vreun criminal politic, îl trimit pe dînsul să-i facă confesiunea și nu cunosc o confesiune săvîrșită de acel zbir care să nu fi adus cu sine noi arestări și condamnări la moarte.

— Încetează, pentru numele lui Dumnezeu, căci mă cutremur.

Să venim dar, la istoria noastră. Pe dată ce ieși din biserică confesorul poliției, Mateo luă iarăși liniștea sa dinainte și conversarăm pînă la „Angelo“. Atunci îl strînsei în brațele mele și mă despărții de dînsul, ca să iau parte cu confracții mei la rugăciune.

Noaptea trecu, ca să dea loc zilei fatale în care era să văd pe amicul meu dîndu-și ultima respirație. Soarele se ridicase deasupra catenei Apeninilor și lucea de o lumină stranie. Orașul luase un aspect de jale, iar pe fața locuitorilor era adînc imprimate dezolațiunea și anxietatea.

Primul semnal al executării amicului meu se dete printr-o împușcătură de tun. Clopotele începură a răspîndi în aer lugubru lor sunet.

Piața armelor se umplu de guarzi armați ca de rezbél și gata a face foc la primul semnal.

Îndreptai pașii către capela arzîndă, ca să îmbrățișez și să dau ultima sărutare scumpului meu Mateo. Intrai înăuntru și-l găsi încongiurat de guardii. Curagiul însă ce văzui într-însul, chiar în acele teribile momente, mă făcu să-l admir și să-l respectez. Nu trecu mult timp și veni executorul împreună cu ajutorii săi și ceru să examineze pe condamnat. Guardiele se deteră în laturi și făcură loc aceluiași angel al morții care, prin aspectul său crud și culoarea vestmîntului său, umplu de groază pe cei ce-l privea în față, afară de Mateo care, cu un zîmbet foarte natural, îi zise:

— Veniși, în fine, amicul meu.

— Da, curagiosule june, răspunse executorul cu un aer plin de întristare.

— Așa este că tu o să fii bun cu mine?

— Auzi acolo, bun!... Dar un călău poate fi bun cu cineva?

— Poate prea bine, mai cu seamă cînd rugăciunea ce i s-ar aduce nu l-ar vătăma!

— Vorbește și vom vedea!...

— Apropie-te, amice; privește (îi arătă gîtul), ai? ce zici?

— Ce să zic? Ai un gît foarte bun ca să-ți ție capul pe umeri un timp îndelungat.

— Nu m-ai înțeles.

— Vorbește mai deslușit.

— Voiam să zic că gîtul meu nu are o mare fatigă ca să fie tăiat.

— O crez și eu aceasta.

— Dacă este așa, te rog să-l tai dintr-o singură lovitură.

— Fii liniștit; vei fi servit atît de bine, că îmi vei mulțumi odată.

În momentul cînd esecutorul pronunța aceste ultime fraze se auzi o a doua descărcatură de tun. Atunci se deschiseră porțile capelei și scoaseră pe condamnat afară, ca să-l ducă la locul pierzării. Cortegiul funerar era organizat astfel: în

capul procesiunii erau frații mizericordiei, ținând crucifisul și cele două stindarde ale ordinului. După dînșii veneau cei patru ciocli (beccamorti), care duceau sarcofagiul; apoi o parte din comunitatea domenicanilor desculți, învăluiți în mantalele lor cu capușoane și ținând în mâini lumînări aprinse. În mijloc sta Mateo, îmbrăcat în vestminte albe, desculț și cu capul descoperit. La spatele său sta călăul și ajutoarele lui; iar după dînșii veneau frații carmeliți, cu stindardul ordinului lor.

La un nou semnal ce se dete, cortegiul începu a se mișca, însă cu pași foarte lini din cauza mulțimei poporului care venise din toate părțile Toscanei, ca să privească execuțiunea; dar cînd ajunse în ulița cea mare (*via grande*), spectacolul se schimbă cu totul. Dacă pînă aci vedeai o populație plină de curiozitate, alergînd din toate părțile ca să privească figura condamnatului, ei bine, populațiunea aceea, cum văzu angelica figură a lui Mateo și curagiul cel fără esemplu, rămase uimită, iar după aceea începu a striga: „Să se ierte condamnatul!“

Damele ce stau în balcoane și cele ce ieșiseră la ferestre ca să privească spectacolul aruncau neconținut flori și cu ochii plini de lacrimi strigau: „*Morte agli stranieri, sia libero l'innocente!*“^[35]

Mateo, la toate aceste demonstrațiuni de pietate, răspundea printr-un zîmbet foarte natural și plin de recunoștință.

Cortegiul, deși uneori împins înaintea, iar altele ținut în loc de înfuriatele valuri ale populației, ajunse finalmente în Piața Armelor, locul destinat pentru executare.

Aci gendarmeria formă un cerc în care coprinse eșafodul, pe condamnat împreună cu executorul și o parte din frații carmeliți.

Semnalul executării se dete; dar, pe cînd mulțimea aștepta să vadă pe condamnat urcînd scara eșafodului, împreună cu călăul, și pe acest din urmă manevrînd fierul omorîtor pe dasupra capului victimei sale, deodată se auzi din toate părțile strigînd: „Calăul a dispărut! Să trăiască calăul, el este un bun italian!“

Aceste esaltări de bucurie nu durară mult, căci un om investit în uniformă de zbir veni cu iuțea fulgerului și înfipse în pieptul lui Mateo un pumnal pe care îl avea în mîna, apoi dispăru tot așa de iute precum apăruse. Atunci popoul, înfuriat pînă la turbare, se împărți în două părți: unii alergau să prinză pe asasinul, iar ceilalți duceau pe Mateo leșinat și plin de sînge.

Pe cînd se urmau toate acestea, un nou zgomot se auzi despre ulița cea mare. Ascultai cu atențiune și auzii cuvintele: „*La grazia, la grazia!*“ Deodată însă cu aceste strigări văzui un nor de popoal venind tot din partea din care se auziră vocele. Ei purtau pe brațele lor un preot bătrîn și neputincios, care abia mai da semne de viață; în urma

acestui preot, venea o femeie ca de patruzeci și cinci de ani, cu un pergament în mână, pe care îl arăta mulțimei strigînd: „Aduc grație pentru Mateo, pentru nenorocitul meu fiu!...“ În fine ajunseră denaintea eșafodului, deteră cartea de iertare în mână grefierului și dobîndiră voie a lua corpul lui Mateo, pe care-l duseră în palatul episcopal, abia mai dînd semne de viață. După aceea chemară pe chirurgul orașului, care, după ce esamină plaga și o legă, zise: „Suferindul nu este în pericol, dar are mare necesitate de liniște, ca să nu se iriteze sîngele; lăsați-l cu mine și răspunz eu de viața lui“.

A doua zi chirurgul declară că amalatul se află afară de orice pericol și dorește să ne vază. Intrai la dînsul împreună cu bătrînul său părinte și îl găsirăm întocmai ca o floare bătută de vîntul cel rece al iernei; pe buzele lui plana un surîs încîntător și plin de inocență; el visa. Și ce ar fi putut el să viseze dacă nu pe amanta sa, pe aceea care îi procurase primele vise de amor? Dar pe cînd priveam cu nesațiu serenitatea feții sale, fruntea lui deodată se încreți ca undele oceanului agitate de tempestă; o mișcare convulsivă domină tot corpul său și începu să aiureze.

În această viață vizionară, în care sufletul, sfărîmînd catenele materiei, se avîntă către imperiul acelei fericiri ce nu se poate gusta decît în vis, el plîngea pe amanta sa. „Ce va fi făcînd ea? Poate că va fi murit departe de patria sa, departe de subiectul amorului ei! Dar nu, ea m-a uitat și, pe cînd eu sufer, ea poate sta rezemată pe pieptul consoartelui

ei și gustă acea fericire la care eu nu am cutezat a mă gândi.“

Această criză nervoasă trecu și liniștea își luă iarăși locul său pe fața suferindului.

În timpul acesta se auzi un zgomot de trăsură în curtea palatului; mă apropiai de fereastră și văzui în adevăr o trăsură ce aducea două dame; ea se opri la scara palatului, iar damele se coborîră jos. Atunci bătrînul îmi zise: „Du-te, Gerolamo, de primește pe acele două femei; ele vin la noi“.

Coborîi scara palatului și priimii pe cele două dame cu toată curtoazia reclamată de obiceiul timpului. Una dîntre dînsele era cam trecută în etate, iar cealaltă era tocmai în anii pasiunelor și frumoasă ca un angel. Pe cea dintîi o cunoscui: era femeia ce adusese grația lui Mateo, era muma lui; pe cea de a doua, însă, cu toată silința ce adoperai, nu o putui cunoaște. Tot ce putui observa era paloarea mortală ce sta imprimată pe trăsurile feței sale.

După ce schimbarăm vreo cîteva expresiuni de politeță, amîndouă aceste femei mă întrebă deodată:

— Cum se află Mateo?

— Foarte bine.

— Dar plaga?

— Este aproape a se închide.

— Fie lăudat numele Domnului! Dar abatele Don Anselmo cum se află?

— Nu am onoarea a cunoaște pe acest abate.

— Dar bine, el este părintele lui Mateo.

— Dacă este vorba de dînsul, îl cunosc și am onoarea a vă: face cunoscut că este sănătos și se află în camera lui Mateo.

— Condu-ne numaidecît în acea cameră, că avem mare dorință a-i vedea pe amîndoi.

— Cu toată plăcerea; dar cată să cer mai întîi consimțimîntul bătrînului; pînă atunci binevoiți a intra în acest salon.

Le condusei pe amîndouă în micul salon, iar după aceea intrai în camera lui Mateo și arătai bătrînului dorința ce aveau acele dame de a-l vizita. El priimi cu bucurie cererea lor și mă trimise să le anunț că pot intra; după ce le făcui cunoscut că amalatul doarme și le rugai să ia precauțiuni ca să nu-i turbure liniștea somnului, intrai împreună cu dînsele în camera suferindului.

În intervalul acesta Mateo se deșteptase și cerea să se ridice puțin, ca să privească pe bătrînul său părinte. Astfel dar,

cînd intrarăm la dînsul, el sta cu fața în sus, puțin cam rădicat și sprijinit pe o pernă.

La vederea damei cei june el dete un țipăt și cercă să se ridice dupe pat, spre a cădea la picioarele ei; dar forțele îl părăsiră și căzu în nesimțire. Plaga se deschise iarăși și un torent de sînge negru începă a curge dintr-însa. Chirurgical fu chemat de al doilea; el îi dete tot ajutorul putincios, dar de astă dată declară că amalatul nu mai poate trăi decît douăzeci și patru de ore.

Prezicerea lui se împlini. Mateo părăsi lumea aceasta, dîndu-și ultima respirare în brațele sorei și amantei sale, a mumei și a bunului său părinte. Sufletul său se înălță către tronul Celui preaînalt, întocmai ca profumul inocentelor flori ale primăverii. Iar rămășițele mortale se depuseră în cimitirul cel de la Pisa, sub un mauzoleu de marmură, pe care stă scris:

*NATO PER ESSERE INFELICE
NON TROV AI RIPOSO CHE
SOTTO IL FREDDO MARMO CHE
COPRE LE MIE SPOGLIE MORTALI
MDCCCL JUNIO XXV^[36]*

La capul acestui mormînt, ce închide în sine ultima speranță a trei ființe nenorocite, se vede și pînă în ziua aceasta un ciparos verde și stufos, în care se adună paserile cerului de intonează melodioasele lor concerte; iar călătorul obosit de

suferințe privește lăcrămînd acest ultim azil al nefericirii; apoi, ridicîndu-și ochii către cer, cheamă mizericordia divină asupra răposatului.

Aci fratele Gerolamo termină funesta istorie a lui Mateo Cipriani.

Ieșirăm din delicioasa grădină a monastirei domenicanilor dupe colina Fiesole, cu ochii plini de lacrimi.

După puțin părăsii monasteriul împreună cu amicul și camaradul meu Geraldini și ne întoarserăm la Florența, unde ne aștepta reprezentarea operei *Il Giuramento* de Mercadante la teatrul Pergola. Admirarăm acest cap d-operă ce unește în sine poezia și filosofia muzicală, iar după aceea străbăturăm frumosul bulevard (Il Casso) de la Santa Maria del Fiore și meraserăm la cafeneaua lui Galien, ca să aflăm noutăți. Acolo avui ocaziunea să strîng mîna celebrului Mercadante și să-i adresez sincerile mele complimente pentru fericitele momente ce-mi procurase în acea seară frumoasele melodii ale operei sale.

A doua zi pe la șase ore dimineața, zisei adio Florenței, acel locaș al belezelor arte și al poeziei, și mă pusei în careta căiei ferate ce duce la Pisa.

Cum ajunsei în acel oraș, mă îndreptai către cimetirul cel nou, unde, dupe puține cercetări ce făcui, găsii piatra sepulcrală ce acoperea corpul lui Mateo.

Era pe la opt ore, roua cerului nu se rădicase dupe iarba cea verde ca smarandul.

La apropierea mea de acea piatră, două prigori^[37] zburară dupe dînsa, lăsînd să se auză lamentabilul accent al vociilor lor.

Privii cu dezolațiune recea marmură sub care se topea inima lui Mateo, zdrobită de nefericire în etatea florilor și a viselor de amor; și plecînd genunchile la pămînt, rădicai către cer ochii plini de lacrimi și rugai pe alinătorul suferințelor să priimească acel suflet inocent în paradisul fericirii cei nepieritoare și să console inimile acelora ce suferă în întristare pierderea lui.

Florența, 1858 iuniu 5

1. [↑](#) Zicem meserie pentru că, în zilele noastre, călugăria este o meserie...
2. [↑](#) Acesta înființă inchiziția în Imperiul Ispaniol.
3. [↑](#) Începătorul ordinului iezuiților.
4. [↑](#) Acest sfînt trece de începător al vieții monacale.
5. [↑](#) În timpul acestui rege călugării făceau cele mai mari cruzimi în Spania și mai în toată Europa.
6. [↑](#) Numiri de diferite ordine călugărești.
7. [↑](#) Aci se face aluziune la contele Montalembert.
8. [↑](#) *Ave Maria* și *Pater noster* sunt orațiuni de seară; ele, repetate de zece ori, compun rugăciunea numită

Angelo.

9. ↑ Nume oriental ce se dă viceregilor sau guvernatorilor mai distincți.
10. ↑ Vatican și Quirinal sunt numele celor două palate ale papilor.
11. ↑ Cina misterioasă.
12. ↑ A se înmormânta în bazilica sântului Petru era în timpii aceia un lucru la care aspirau chiar regii.
13. ↑ Unii dau de erou al acestei anecdote pe celebrul pictor Leonardo da Vinci
14. ↑ Tremură, Steno, tremurați voi, tiranilor!
15. ↑ Brutus omorî pe Iulie Cezar în Senat și liberă Roma de tirania lui.
16. ↑ În Italia condamnații la moarte, înainte de a fi executați, să țin douăzeci și patru de ore în biserică, unde preoții îi pregătesc de moarte.
17. ↑ Una din cele mai antice opere de slil gotic din Italia (vezi Pisa ilustrată) .
18. ↑ Liturgia catolică.
19. ↑ Chimere sau planuri de fericire nerealizabile.
20. ↑ Cea mai sublimă statuă de Canova din muzeul de la Vatican.
21. ↑ Unul din celebrii sculptori italieni ai secolului XV, zis al Renașterei.
22. ↑ Turnul cel plecat de la Pisa este unul din cele mai curioase și mai importante monumente de artă al Italiei. El fu construit în secolul al XII-lea de arhitecții Guglielm de Innsbruck și Bonnano de Pisa, din

marmură albă. Are șapte etaje și este atât de înalt, că dupe creștetul lui se văd undele Mediteranei.

23. ↑ Cîntul XXXIII și cel mai celebru din cînturile ce compun *Infernul* din *Divina Comedie* a lui Dante. În acest cînt celebrul poet descrie omorîrea contelui Ugolino și a fiilor lui prin foame; apoi demonștră intrigile și lașitățile pisanilor dupe timpii aceia.
24. ↑ Termen convenșional prin care italienii se servesc a arăta orele de seară și care corespunde cu termenii noștri: după toacă, sub seară etc.
25. ↑ Guglielmo Tell, mîntuitorul Elveșiei.
26. ↑ Esecutori sau gîzi.
27. ↑ Sacristani și beccamorti se numesc aceia care îngroapă morșii.
28. ↑ [Mirul, repede mirul (*n. ed.*) .] „Olio santo“ este mirul cel mare; în Italia este obicei a se unge cu mir osîndișii la moarte.
29. ↑ Un rege al perșilor, care avea o memorie eștraordinară.
30. ↑ Moarte străinilor, să fie eliberat nevinovatul! (*n.ed.*) .
31. ↑ Născut spre a fi nefericit, nu gășii odihnă decît sub marmura rece care acoperă rămășiștele mele, 1850 iunie 25 (*n. ed.*) .
32. ↑ Se zice că prigoriile nu beau decît rouă, iar în timpii de secetă ele rătăcesc pe cîmp și îșii temperează setea sorbind aer.
33. ↑ Vezi istoria Republicei Veneșiane.
34. ↑ Ciceroni sau servi de piașă se numesc aceia ce însoșesc pe turiști și le arată antichitășile unui oraș.

35. ↑ Ceea ce întărește mai mult opiniunea că orașul acesta fu clădit de celți, este chiar numele său de Bergamo, ce derivă de la zicerea celtică: *bergham* sau *berghem*, ce însemnează lăcuință muntoasă sau de munte (vezi Locatelli, *Ist. Berg.*) .
36. ↑ Lui Gaetano Donizetti, creator fecund de melodii sacre și profane, frații G. și Francesco au ridicat această piatră în semn de afectuoasă amintire, 1855 (*n. ed.*) .
37. ↑ Aceste două opere se reprezentară pe toate teatrele Italiei cu succes moderat.

Despre această ediție electronică

Această carte electronică provine de la biblioteca digitală [Wikisource](#).^[1] Această bibliotecă digitală multilingvă este construită de voluntari cu scopul de a pune la dispoziție o colecție de publicații de orice fel: romane, poeme, reviste, scrisori...

Distribuim cărțile noastre pe gratis, începând cu lucrări care nu sunt protejate de drepturi de autor sau sunt publicate sub o licență liberă. Sunteți liber să folosiți cărțile noastre electronice pentru orice scop (inclusiv exploatare comercială), sub termenii [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] sau, dacă doriți termenii [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource este în căutare constantă de noi membri. În timpul realizării acestei cărți, este posibil să fi făcut greșeli. Le puteți raporta la [această pagină](#)^[4].

Următorii utilizatori au contribuit la această carte:

- Bogdan

-
1. [↑ http://ro.wikisource.org](http://ro.wikisource.org)
 2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
 3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
 4. [↑ http://ro.wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptoriu](http://ro.wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptoriu)